Over Enige Broerenkloosters

IN oude tijden sprak het volk veelal niet van Minderbroederskloosters, maar eenvoudig en gemoedelijk van Broerenkloosters. De volgelingen van S. Franciscus voelden zich ook één met de hard werkende poorters, stonden van de morgen tot de avond voor hen gereed, waren hun broeders. Reeds in 1228 ves-

tigden zij zich in Den Bosch en bouwden langzamerhand in bijna alle steden van ons tegenwoordig vaderland kerk en klooster, maar niet op het platteland, want het was hun taak het gelovige volk naar de hemel te geleiden, de godsdienst te verdedigen, waartoe zij op het platteland niet of ternauwernood in staat waren, wijl het te dun bevolkt was.

Wij stellen ons nu voor in deze jaargang het een en ander van de oude Broerenkloosters te vertellen, bij voorkeur van die, welke nog bestaan of waarvan althans iets is overgebleven. Men verwachte dus slechts enige bizonderheden, geen volledige geschiedenis. Zolang wij immers geen inzage hebben gehad van de her en der verspreide archiefstukken, kronieken, necrologia en dergelijke kostbare handschriften, die vaak nog niet eens beschreven zijn, is het onmogelijk de geschiedenis dier oude kloosters te schrijven.

Wij beginnen met het Weertse klooster, omdat dit het oudste is van de thans nog bestaande en bewoonde Broerenkloosters en, zoals straks blijken zal, dit jaar een eeuwfeest viert.

I. HET BROERENKLOOSTER TE WEERT

De tweede April 1461 overleed op het kasteel van Woudrichem Johanna van Meurs, gemalin van graaf Jacob van Horn. Zij had grote achting voor de Minderbroeders der strengere richting, toen Observanten geheten, en gaf op haar sterfbed de wens te kennen, dat Jacob een klooster voor deze kinderen van S. Franciscus zou stichten. (Zie Bijlage 1.) Zeer spoedig heeft deze edelmoedige man de wens zijner tedere gade vervuld. Hij schreef naar Rome en Paus Pius II richtte 2 Juni 1461 al de bulle *Pia Domino* aan Lodewijk van Bourbon, bisschop van Luik, opdat deze het nodige verlof tot stichting van een Broerenklooster met kerk te Weert zou verlenen, waartoe graaf Jacob zijn kasteel de Aldenborch, even buiten de stadsmuren gelegen, had bestemd. Op Zondagmorgen 1 November 1461 waren, behalve vertegenwoordigers van den graaf en enige genodigden, vier bruine paters op de Aldenborch, die de schenking plechtig voor hun Orde aanvaardden. Na de nodige verbouwingen consacreerde Judocus Borre, Dominicaan en wijbisschop van Utrecht, op Zondag 30 Mei 1462 reeds het bescheiden kerkje, dat aan den H. Kerkvader Hieronymus werd toegewijd. De beroemde predikant en kloosterhervormer Jan Brugman, toen vicarius provincialis, was aanwezig evenals graaf Jacob. Wij mogen dus veilig aannemen, dat de Weertenaren den groten

Onbekende Meester. *Kaiser Friedrich-Museum, Berlijn.*

JACOBUS I, GRAAF VAN HORN, STICHTER VAN HET BROERENKLOOSTER TE WEERT

Bijlage 1, *Franciscaansch Leven*, 1936, Jrg. XIX.

redenaar, wiens faam tot heden voortleeft, gehoord hebben.

Het is zeker, dat de tegenwoordige kerk niet de oorspronkelijke is, want deze stond in de heilige linie, d.w.z. was van het Westen naar het Oosten gericht. Wellicht is het gedeelte, dat zich thans tussen de drie kleine altaren en de communiebank uitstrekt, het oorspronkelijk kerkje. Het gedeelte, waar nu de mensen zitten en het koor met hoofdaltaar zijn in alle geval van latere datum, terwijl het Portiunculakapelletje achter het hoofdaltaar eerst in de zeventiende eeuw gebouwd is.

Toen de bruine monniken eenmaal een geregeld kloosterleven leidden op de Aldenborch, voelde graaf Jacob zich meer en meer tot hen aangetrokken, totdat hij eindelijk omstreeks het jaar 1470 in hun Orde trad. Jammer genoeg weten wij tot dusver al te weinig van zijn kloosterleven. Indien wij Henricus Sedulius, den schrijver van het nog onuitgegeven *Chronicon Werthense*, mogen geloven, zou Jacob te Hulst zijn proefjaar gemaakt hebben om daarna naar het Weertse klooster te verhuizen. Ondanks de bevestiging van Sedulius en anderen, kunnen wij echter niet aannemen, dat zijn zoon Jan, in 1484 bisschop van Luik geworden, hem de H. Priesterwijding zou toegediend hebben. Dat hij in het zogenaamde „gravenkamertje" gewoond heeft, thans de tamelijk bouwvallige werkplaats van den schoenmaker, achten wij een fabel, wijl deze en de andere werkplaatsen, in de tuin langs de beek gelegen, van latere datum moeten zijn, zoals de bouwtrant ons zegt.

Volgens de overlevering heeft Jacob streng geleefd. Zijn boetewerktuigen kan men heden nog aanschouwen in het kloostermuseum. Op 2 of 3 Mei 1488 stierf hij en werd blijkbaar zonder enige bizondere plechtigheid spoedig begraven. Waar? Eerlijk gezegd, wij weten het niet en herhalen dus niet met het *Liber Recommendationis* [1]), Sedulius in zijn *Chronicon Werthense* en vele anderen, dat hij „in het koor vóór het hoofdaltaar" zijn laatste rustplaats heeft gevonden. De grafsteen, die enige jaren geleden nog vóór het hoofdaltaar lag, dekte het graf van zijn zoon Jacob, die 8 December 1502 overleden is [2]).

In de loop der tijden hebben vele aanzienlijken en eenvou-

[1]) Zie *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Duché de Limbourg*, 1904, dl. 40, blz. 171 v. — Jacob's gemalin was in het klooster St. Elisabethsdal te Nunhem begraven. Zie *Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek*, dl. IX, kol. 412 v.

[2]) Men leze over hem *Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek*, dl. IX, kol. 413 v. en de daar genoemde litteratuur.

digen van Weert en elders hun laatste rustplaats bij de paters gevonden, hetzij in de kerk, (ook in de kloostergangen, waar vele monniken begraven zijn?), hetzij op een der beide kerkhoven, resp. tegen de kerk en bij de kloosterpoort gelegen. In de achttiende eeuw is dit gebruik langzamerhand verdwenen en werden de leken op de parochieële kerkhoven begraven. Mogelijk staan er ook nog leken en vooral kloosterlingen, die thans onbekend zijn, op de dodenlijst (1627—1813) van het klooster, welke als handschrift 26663 in het British Museum te Londen bewaard wordt [3]). De dodenlijst, welke thans in het kloosterpand hangt, is zeker niet volledig en geheel betrouwbaar, wat wij reeds elders hebben aangetoond [4]).

Intussen zijn wij de geschiedenis vooruit gelopen. Het Weertse Broerenklooster heeft onrustige dagen en grote rampen gekend. Zoals men weet, zijn de Geuzen het eerst in Zuid Nederland aan het muiten geslagen. Weert hebben zij niet vergeten, dat al spoedig ketterse leermeesters had. Hoe anders te verklaren, dat Weert volgens de kroniek van Maria Luyten, tijdgenote en zuster van het klooster Maria-Wijngaard in de Maasstraat aldaar, in 1559 een zekeren Leonardus (van Oeteren) tot pastoor had, die drie uren lang preekte, maar het H. Misoffer niet opdroeg, „soo dat 't volk in groote dwaling en tweedracht kwam, die gebooij Godts of godsdienst niet en achte"? [5]) Bonaventura Ververs, de gardiaan van het klooster, noemde hem een wolf. En zijn opvolgers, Thomas Spranckhuysen en Petrus Mosanus, waren al geen haar beter. In 1566 werd in de Broerenkerk en het klooster dan ook aardig huisgehouden. Geuzen en gepeupel „ioegen die Minderbroeders uyt haer clooster en gaeven aen de sommige werelijck habijt, die het begeerde. Item den 27 Augusty savonds ten 10 uuren begonsten sij dat Minderbroeders-Clooster in stucken te slaen en te smijten," schreef Maria Luyten. Het volgend jaar keerden de religieuzen terug, herstelden zoveel zij konden, maar de vreugde was van korte duur. In 1572 heeft het gepeupel de Minderbroeders immers weer verjaagd en het kerkje zodanig verwoest, dat het gedurende een geheel jaar geen dak had! Toen er eindelijk rust kwam, herstelden de trouwe gelovigen kerk en klooster. In 1578

---

3) Zie BLOK, *Verslag aangaande een voorloopig onderzoek in Engeland*, blz. 22, Den Haag, 1891.

4) *Publications... Limbourg*, 1932, dl. 58, blz. 51—60; *De Maasgouw*, 1933, jrg. 53, blz. 47 v.

5) *Publications... Limbourg*, 1875, dl. 12, blz. 168 v. Vgl. blz. 226 vv.

echter zag het gepeupel ten derden male kans te „beeldstormen", en stak nu het gehele klooster maar in brand! En het werd 1579, eer het klooster wederom enigszins hersteld was. Na dit jaar heeft geen verwoesting meer plaats gehad, zodat wij mogen besluiten, dat het tegenwoordige klooster van deze tijd dagtekent. Sinds dien heeft de ketterij in Weert en omstreken dan ook niet meer het hoofd op kunnen steken. Het vredige kloosterleven is echter zeker nog tweemaal verstoord. 6 Januari 1637 moesten de paters hun klooster verlaten en een veilige schutsplaats zoeken binnen de muren der stad, die door de Spanjaarden verdedigd werd. Zij hebben toen volgens een handschrift in het kloosterachief tot 1639 in de Hegstraat gewoond.

Van juist genoemd jaar af hebben zij lange tijd in hun klooster kunnen blijven, veel goed doende aan de bevolking van Weert en verre omstreken, gelijk trouwens ook vroeger, toen zij zelfs de pestlijders verzorgden, wat hier reeds is meegedeeld [6]). Er waren in de zeventiende eeuw blijkbaar zo veel roepingen, dat de gardiaan van Weert in 1647 met de burgerlijke overheid van Venray een overeenkomst aanging tot vestiging van een Broederklooster aldaar [7]). Door de milde giften der gelovigen waren de Weertse Minderbroeders in staat er in 1650 de eerste steen van kerk en klooster te leggen.

Ging het goed, de Franse Revolutie verstoorde weer het rustige leven onzer Barrevoeters. In het begin van 1797 werden zij dan ook uit hun klooster gejaagd, dat de oppermachtige Staat eenvoudig tot zijn eigendom verklaarde. 23 Maart van hetzelfde jaar werd het openlijk verkocht, maar de volgelingen van den eenvoudigen Arme van Assisi waren slimmer dan de Franse overheersers. Zij hadden hun habijt afgelegd en woonden hier en daar bij brave Weertenaren, die hen toch wel kenden en niets van de Franse machtswellustelingen moesten hebben. Klooster, kerk en tuin werden voor de som van 15000 livres gekocht door den..... Minderbroeder Antonius Hermans, die natuurlijk als gewone leek tussen de kopers stond. Hij behoorde niet tot het Weertse klooster, maar tot dat van Reckheim. Voorzichtigheidshalve dus was een Reckheimse pater de koper, wat echter geen verschil maakte, want alle kinderen van S. Franciscus zijn elkaars broers, al wonen zij ook

---

[6]) 1934, jrg. 17, blz. 284 v.

[7]) HABETS, *Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond*, dl. III, blz. 698. Roermond, 1892.

in de binnenlanden van Afrika of op de eilanden van de Zuidzee. Ofschoon nu een geregeld kloosterleven niet kon geleid worden en de religieuzen in wereldse klederen gingen, is het klooster toch door S. Franciscus' zonen bewoond gebleven, al was de grootste voorzichtigheid geboden en had er ook wel eens een „klopjacht" plaats. Na de val van Napoleon werd het echter Zondag 17 April 1836, eer de paters wederom het habijt aantrokken en het geregelde kloosterleven aanvingen, want Koning Willem I en zijn raadslieden moesten ook niet veel van de kloosters hebben, zoals hier nog pas verteld is [8]). Op genoemde datum knielden de bijna negentigjarige grijsaard Henricus Lijnen, Arnoldus Smit en Joannes Coster voor het hoofdaltaar neer en ontvingen onder de hoogmis, opgedragen door den deken van Weert, opnieuw het hun zo dierbare habijt. Indien ooit, dan is toen het *Te Deum* in dankbare stemming gezongen. Het Weertse klooster viert dus 17 April a.s. een eeuwfeest, dat zeer zeker niet onopgemerkt zal voorbijgaan. Mogen de zonen van St. Franciscus nog vele eeuwen ongestoord op de Aldenborch wonen!

Hoewel er, vooral in de zestiende eeuw, heel wat geplunderd en gestolen is, handschriften en kostbare wiegedrukken overal, o.a. in de Universiteitsbibliotheek te Groningen [9]), terecht kwamen, bezit het klooster nog tamelijk veel, dat aan oude tijden herinnert. Wij laten de beschrijving hiervan echter gaarne aan de bekwame deskundigen over om ten slotte des te liever te wijzen op twee medebroeders, die te Weert geboren en getogen zijn, hier zich geroepen voelden kind van S. Franciscus te worden, hier wellicht hun studies maakten en thans als Heiligen vereerd worden. Wij bedoelen den H. Hieronymus en den H. Antonius, twee van Gorcum's martelaren. Zij zijn de grootste roem van Weert en zijn Broerenklooster.

D.

[8]) 1935, jrg. 18, blz. 399 vv.

[9]) Zie Dr. A. G. ROOS, *Catalogus der Incunabelen van de Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Groningen,* Groningen 1912, num. 24.